

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Výchova k ekologické odpovědnosti v mateřské škole

Vypracovala: Jana Štípková

Vedoucí práce: Ing. Lenka Smržová

České Budějovice 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Dále prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce.

Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Milčicích dne 20. 3. 2015

Jana Štípková

Poděkování

Děkuji Ing. Lence Smržové za cenné rady a velmi vstřícný přístup při vedení mé bakalářské práce. Zároveň bych chtěla poděkovat celé své rodině a nejbližším za trpělivost, kterou se mnou měli během mého studia.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí. První, která je teoretická, se zabývá obecným popisem pojmu environmentální výchova a snaží se shrnout základní směry a přístupy v environmentální výchově. Tato část byla sestavena na základě studia odborné literatury a stala se východiskem pro zpracování druhé stěžejní části bakalářské práce.

Jádrem praktické, aplikační části, jsou návrhy praktického vyučování, které si kladou za cíl vést k ekologické odpovědnosti. Praktická část je rozdělena do projektů s tématy: Voda, Les, Louka, Odpady, Zahrada v MŠ a Zvířata. Tyto projekty lze realizovat postupně v průběhu celého školního roku, který je nazván Rok se Skřítkem Medovníčkem, což je postava, která provází děti v mateřské škole v průběhu celého školního roku. Praktická část obsahuje rovněž fotografie, které dokumentují jednotlivé činnosti. Ke každému projektu je uveden příklad vyučovací metody s didaktickým popisem.

Práce má za cíl nejen nastínit a stručně shrnout přístupy k environmentální výchově, ale rovněž na jejich základě a na základě studia literatury zpracovat praktické výstupy a náměty, na jejichž základě dětem přiblížit praktickou formou environmentální vyučování. Práce se rovněž snaží zdůraznit fakt, že nejen znalost přírody a environmentální tematiky, ale hlavně láska a respekt k ní může vychovat ekologicky odpovědného jedince.

KLÍČOVÁ SLOVA

Environmentální výchova, ekologie, výchova k odpovědnosti, environmentální vyučování v praxi, ekologická etika

ABSTRAKT

The thesis is divided into two parts. The first part is theoretical and it deals with a general description of the term of environmental education. The effort of the first part is to summarize the main trends and approaches in environmental education. This part of the thesis is based on the study of technical literature and it becomes the base for the processing of the second crucial part.

The core of the practical application part of the thesis are suggestions of practical training which aim is to lead to environmental responsibility. The practical part is divided into projects with these themes: Water, Forest, Meadow, Waste, Garden in kindergarten and Animals. These projects can be realized gradually during the school year which is called „the Year of the Elf Medovniček“. The Elf Medovniček is a character that accompanies children in kindergarten during the school year. The practical part also contains photographs illustrating the activities. An example of teaching methods and their didactic description is stated to each project.

The objective of the thesis is not only to sketch and sum up the approaches to environmental education, but also to process practical outputs and subjects by studying the bases of environmental approaches and literature. The practical outputs and subjects should give children insight into the practical environmental education. This diploma thesis makes the efforts to highlight the fact that not only knowledge of nature and environmental topics, but mainly love and esteem for it may raise environmentally responsible person.

KEY WORDS

Environmental education, ecology, education for responsibility, environmental education in practical cases, morality in ecology

Obsah

1	ÚVOD	8
2	TEORETICKÁ ČÁST	10
2.1	ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA.....	10
2.1.1	<i>Cíl environmentální výchovy</i>	10
2.1.2	<i>Obsah environmentální výchovy</i>	10
2.1.3	<i>Úkoly environmentální výchovy</i>	11
2.2	EKOLOGICKÁ GRAMOTNOST.....	11
2.2.1	<i>Ekologické svědomí</i>	12
2.2.2	<i>Ekologické myšlení</i>	12
2.2.3	<i>Trvale udržitelný způsob života</i>	12
2.3	ENVIRONMENTÁLNÍ ETIKA	12
2.3.1	<i>Vznik environmentální etiky</i>	13
2.3.2	<i>Základní typy environmentální etiky</i>	13
2.3.2.1	BIOCENTRISMUS	14
2.3.2.2	EKOCENTRISMUS	15
2.3.2.3	ANTROPOCENTRISMUS.....	16
2.3.2.4	TEOCENTRISMUS.....	17
2.3.2.5	EVOLUČNÍ ETIKA.....	17
2.4	EKOLOGICKÁ KRIZE.....	18
2.5	SUBJEKTIVNÍ STRATEGIE	19
2.5.1	<i>Hluboká ekologie</i>	19
2.5.2	<i>Hlubinná ekologie</i>	19
2.5.3	<i>Ekofeminismus</i>	20
2.6	OBJEKTIVIZUJÍCÍ STRATEGIE.....	20
2.6.1	<i>Hypotéza GAIA</i>	20
2.6.2	<i>Příroda a lidský živočich</i>	20
2.6.3	<i>Systémová teorie v ekologické etice</i>	21
3	PRAKTICKÁ ČÁST – ROK SE SKŘÍTKEM MEDOVNÍČKEM	22
3.1	VODA.....	24
3.1.1	<i>Pozorování hladiny rybníka</i>	25
3.1.2	<i>Co žije ve vodě</i>	26
3.1.3	<i>Bublinkování</i>	27
3.1.4	<i>Voda v naší mateřské škole</i>	28
3.1.5	<i>Shrnutí</i>	29
3.2	LES	29
3.2.1	<i>Naslouchání lesu</i>	29
3.2.2	<i>Domečky pro Skřítku Medovníčka a jeho kamarády</i>	30
3.2.3	<i>Odborná přednáška o lese</i>	31
3.2.4	<i>Poznáváme houby</i>	32
3.2.5	<i>Kdo bydlí ve starém ztrouchnivělém kmeni?</i>	33
3.2.6	<i>Shrnutí</i>	33
3.3	LOUKA	33
3.3.1	<i>Co roste a žije na louce?</i>	33
3.3.2	<i>Artefiletika</i>	34
3.3.2.1	<i>Příběh</i>	35

3.3.3	<i>Shrnutí</i>	36
3.4	ODPADY	36
3.4.1	<i>Třídíme odpad, sbíráme hliník, plastová víčka a elektroodpad</i>	37
3.4.2	<i>Pokus s odpady</i>	38
3.4.3	<i>Výroba vlastního papíru</i>	39
3.4.4	<i>Shrnutí</i>	40
3.5	ZAHRADA V MŠ	40
3.5.1	<i>Uspávání a probouzení zahrady</i>	41
3.5.2	<i>Naše zahrádka</i>	42
3.5.3	<i>Shrnutí</i>	43
3.6	ZVÍŘATA	43
3.6.1	<i>Náš králík Amálka</i>	44
3.6.2	<i>Zvířata v okolí naší MŠ</i>	45
3.6.3	<i>Výlety za zvířátky</i>	46
3.6.4	<i>Shrnutí</i>	48
4	ZÁVĚR	49
5	POUŽITÉ ZDROJE	51
5.1	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	51
5.2	WEBOVÉ STRÁNKY	52
5.3	ČLÁNKY	52

1 Úvod

Lidské žití a bytí na této planetě považujeme v dnešní době za samozřejmost. Veškerý komfort s životem dnešní doby spojený přináší pro nás jako člověka určité povinnosti, které bychom si měli uvědomovat. Ať už žijeme ve městě nebo na vesnici, každý z nás je součástí živého systému, který neodmyslitelně patří k této planetě Zemi.

Já mám to štěstí, že pracuji v mateřské škole, která je ze všech stran obklopena rozmanitou přírodou. V okolí mateřské školy jsou lesy, na které navazují louky a paseky. Nedaleko lesa je rybník, který dotváří „ideál“ této krajiny. A právě, vše to vypadá jako ideál a mým přáním je, aby to tak zůstalo i pro budoucí generace, které tu budou po nás vyrůstat. Ptám se proto, co můžu udělat já jako učitelka, aby se toto přání stalo skutečností?

Tuto práci jsem pojala s trochou lidské nadsázky, kdy se snažím přiblížit k otázce odpovědnosti ekologickou etikou, která vysvětluje naše bytí na Zemi. Jde o pochopení několika směrů a nepsaných pravidel, kdy nakonec vzniká uvědomění si, jak můžeme dosáhnout odpovědnosti za své jednání vůči okolnímu životu.

Studiem literatury se pokusím popsat pojem ekologické etiky a s ní související ekologické odpovědnosti. V praktické části pak bude stěžejní vybrat a zpracovat praktické nápady environmentálně-výchovných projektů, které lze realizovat v mateřské škole. Tyto projekty by měly seznámit děti s přírodou a pomocí tohoto seznámení k ní získat respekt a úctu.

V praktické části se zaměřím formou prožitkového učení na hledání různých způsobů uvědomění si sebe sama a vztahu k přírodě, hlavním cílem bude přímý kontakt s přírodou a skutečnost, že vše živé spolu souvisí a vzájemně se propojuje. V konečnou fázi by mělo dojít k chápání odpovědného chování vůči všemu živému, nejen k sobě samému.

Cílem práce by mělo být uchopit pojem ekologické odpovědnosti, skrze poznání pojmu ekologické etiky a aspekty, které jsou pro ekologickou etiku nutné, aplikovat do praxe. Hypotéza k ověření, zejména v teoretické části je to, že ekologická odpovědnost a ekologická etika není samozřejmá. Je nutné člověka environmentálně a ekologicky vzdělat a touto cestou ho přimět k lásce k přírodě, když si tuto uvědomí, teprve může být uvědoměným ekologicky odpovědným občanem. Tuto hypotézu budu ověřovat zejména studiem literatury, na základě kterého zpracuji teoretickou část, která bude kompilací

několika stěžejních monografií k tomuto tématu. Pokud se má hypotéza ověřit, bude nutné se v praktické části zaměřit na takové aktivity, které povedou k poznávání přírody a zároveň budou schopny formovat vztah dětí k životnímu prostředí.

2 Teoretická část

2.1 Environmentální výchova

Environmentální výchova (dále jen EV) není jen jedna z dalších složek výchovy, ale může se chápat jako celkový filosofický přístup a systém hodnot, který prostupuje jednotlivými složkami výchovy.

EV můžeme nazvat též celoživotním procesem, který má působit na děti i dospělé za účelem vytvoření si harmonického myšlení, vnímání, cítění a jednání člověka vůči přírodě a okolnímu prostředí.

2.1.1 Cíl environmentální výchovy

Cílem EV je rozvíjet osobnost každého člověka tak, aby si dokázal uvědomit vztah k přírodě, aktivně se projevit s využitím svých schopností v oblasti intelektuálnosti a gramotnosti a tím předcházet a řešit situace a problémy životního prostředí.

Cílem může být i zvyšování spoluodpovědnosti za současný i příští stav přírody, vytváření příznivých hodnot, střídmost a duchovních kvalit každého jedince.

Snahou EV je také, aby příznivý ekologický způsob života byl považován za běžnou sociální normu.

V praktické pedagogické činnosti jde o dosažení vyváženého souladu nezbytných odborných ekologických poznatků s citovými a smyslovými prožitky, které pomáhají nalézat lásku k přírodě, zvnitřňovat úctu ke všemu životu a zvyšovat úroveň mezilidských vztahů.¹

2.1.2 Obsah environmentální výchovy

Základem jsou principy uvědomění si, znát a pochopit, mít schopnost pozorovat a analyzovat. EV má za sebou 40 let vývoje a existuje řada názorů, jak bychom tuto výchovu měli realizovat, aby byla co nejefektivnější. Ze začátku se předpokládalo, že k dosažení odpovědného chování je postačující znalost o ekologii. V mnoha zemích je to ještě silně zakotveno. Výzkumy prokazují, že jestliže bude v sounáležitosti **znalost – postoje – chování**, tak toto fungovat nebude, je třeba další souhra vzájemně ovlivňujících

¹Máchal, Aleš. *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*. Brno: Rozekvítek ve spolupráci s Lipkou – Domem ekologické výchovy, 2000. 205 s. ISBN 80-902954-0-1, s. 15.

se faktorů.

Od 80. let se zejména v severní Americe začal prosazovat model EV, který se opíral o výsledky zkoumání faktorů ovlivňující odpovědné environmentální chování. Podle něj je zejména u malých dětí nejdůležitější rozvíjet vztah k přírodě (environmentální senzitivitu) a porozumění základním ekologickým principům (toky, energie, cykly).² U starších jedinců se zde klade důraz na analyzování, kdy je pro ně klíčovým rozvíjením výzkumných dovedností, jako např. sbírání informací, vyhodnocování dat, analyzování, správnost formulace otázek a celkovou prezentaci těchto dat. Tímto se vlastně jedinci učí na konkrétních vlastních příkladech, jak situaci řešit.

2.1.3 Úkoly environmentální výchovy

Úkolem environmentální výchovy je snaha učitelů cílevědomě se podílet na utváření takových podmínek, které vedou k vytvoření takového prostředí, ve kterém se děti budou cítit přirozeně, příjemně a bude rozvíjet tvořivost dětí, která je důležitá právě v období předškolního věku.

Těmito úkoly můžeme dojít k dosažení odborných poznatků, které jsou v souladu s citovými a smyslovými prožitky. Tyto poznatky nám pomohou nalézt lásku k přírodě, úctu ke všemu živému a zvyšuje úroveň mezilidských vztahů.

2.2 Ekologická gramotnost

Snahou je získat základní znalosti a dovednosti potřebné k pochopení zákonitosti vztahů člověka a přírody a tyto znalosti rozšířit mezi největší počet obyvatel tak, aby vstoupily do každodenního života každého z nás.

Ekologická gramotnost je analyzována z hlediska svých základních složek v oblasti poznání, etiky, ve svých praktických projevech a z toho plynoucích důsledků. Také můžeme konstatovat, že je nezbytnou součástí ve vzdělávání, která utváří pozitivní postoj ke všem stvořením. Týká se celého člověka, nejen jeho intelektu a myšlení. Ve vzdělávání by mělo jít především o to, že nebudeme jedinci předávat jen určité informace a dovednosti, toto je až druhořadé, nám by mělo jít o to, abychom napomáhali formovat jedince jako osobnost s vlastními názory a postoji. K tomuto nám může pomoci určité vědění o přírodě

²[Http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogický_lexikon/E/Enviroment](http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogický_lexikon/E/Enviroment)

a jejím fungování, způsobů myšlení, vnímání procesů a hledání souvislostí s nimi spojených. Jestliže si osvojíme určité návyky a přijmeme určité vzorce chování, které jsou v souladu se zájmem přírody jako celku, budeme mít možnost prožít si svou vlastní sounáležitost jako i uvědomění si, že jsme součástí tohoto všeho.

2.2.1 Ekologické svědomí

Nutnou součástí pro utváření ekologické gramotnosti je ekologické svědomí, kdy toto svědomí každého z nás může bránit v poškozování životního prostředí nebo naopak vybízí k pozitivnímu přístupu ve prospěch přírody. Myslí se tím například jasně zaujmout postoj k něčemu, co by bylo prospěšné pro okolní prostředí, i s tím popř. spojené důsledky pro něj samotného.

2.2.2 Ekologické myšlení

Ekologicky myslet znamená ctít přírodní zákonitosti, předvídat a domýšlet důsledky všech zásahů a vlivů člověka na přírodu. Stručně řečeno, ekologicky myslet a zejména jednat znamená také respektovat staleté zkušenosti našich předků, pro které byl každodenní úzký kontakt s přírodou samozřejmou součástí života.³

Ekologické myšlení většinou vnímáme jako myšlení vztahové, založené na vnímání a respektování souvislostí a vzájemných vazeb. Ekologické myšlení by nám mělo být oporou v přístupu vůči životnímu prostředí a jeho ochraně.

2.2.3 Trvale udržitelný způsob života

Tento způsob života je zaměřen na hledání určité harmonie jedince s přírodou, prostředím a společností tak, aby lidé byli schopni přiblížit se co nejvíce ideálům humanismu. Je založen na vědomí odpovědnosti vůči dnešním i budoucím generacím a na úctě k živé či neživé přírodě.

2.3 Environmentální etika

Původ environmentální etiky sahá ke zrodu filosofie, kdy na svět přicházely různorodé interpretace člověka a s ním spojená místa ve světě. Pokud budeme pátrat v dějinách evropské duchovní kultury, nepodaří se nám nalézt období, kde nebude nějakým způsobem reflektován vztah člověka k přírodě. Můžeme se proto stále ptát na postoj ve

³MÁCHAL, Aleš. *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*, Brno: Rozekvítek ve spolupráci s Lipkou – Domem ekologické výchovy, 2000. 205 s. ISBN 80-902954-0-1, s. 19.

vztahu člověka k přírodě a jeho pozice vůči přírodě.

Environmentální etika, která je prezentována jako vztah člověka k přírodě, k Zemi a ke všemu mimolidskému se tedy může ptát na to, co je potřeba znát a vědět, jak bychom se měli chovat a konat s ohledem na ekologický rozměr našeho bytí, jaký je a i náš celkový postoj a přístup k pozemské přírodě a hlavně jaká je její celková hodnota.

Dle knihy *Zelená svatozář* od Erazima Koháka⁴ by nám etika měla přiblížit určitá pravidla a zásady a doporučit, jak bychom se jako lidé měli chovat při svém styku se vším mimolidským. Tato etika nám tedy představí komplexní návrh toho, jak by mělo být správné se chovat a zjednodušit nám svá rozhodnutí.

2.3.1 Vznik environmentální etiky

Vznik a původ environmentální etiky je obtížné určit. Kořeny sahají již do doby pátého století před naším letopočtem, kdy vznikal buddhismus, který je velmi úzce spjat s poznáváním hodnot souvisejících s přírodou. Budeme-li mít na mysli současnou etiku, jaká je v dnešní podobě, můžeme se přiklánět k roku 1970, kdy Arne Naess přišel se svým konceptem hlubinné ekologie. Do této doby se etika jako taková zabývala jen mezilidskými vztahy.⁵

Hledání otázek a odpovědí v podobě etiky není lehké. Jde o velmi zdoluhavý a složitý proces ve vztahu člověka k přírodě. Tento vztah si ale můžeme najít již ve starých knihách, kdy tyto vztahy byly filozoficky nastíněny.

Environmentální etice jsou nejbližší teologické přístupy, které se zaměřují nejen nad osudy přírodního prostředí, ale i nad chováním a posláním člověka. Aby vztah k přírodě zákonitě fungoval, neobejde se etika bez něčeho tak důležitého, jako je láska k přírodě samé.

2.3.2 Základní typy environmentální etiky

Na světě jsou různé postoje environmentální etiky nebo etiky vůbec, které zkoumají, jaké místo na tomto světě člověk zaujímá. Rozdíly jsou především v jeho hodnotovém základu.

⁴ KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. 2., přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 204 s. ISBN 80-85850-86-9.

⁵ NAESS, Arne. *Ekologie, pospolitost a životní styl: Náčrt ekologie*. 1. vyd. Praha: Abies, 1996. 310 s. ISBN 80-88699-09-6.

2.3.2.1 BIOCENTRISMUS

Biocentrismus je jediným uceleným filosofickým systémem. Jedná se o filosofii úcty k životu, která je začátkem prožitku údivu nad životem. Tento postoj nachází hodnoty ve všem živém.

V první polovině Albert Schweitzer ve své práci vytváří první základy biocentrismu. Schweitzerovi nešlo vůbec o záchranu přírody jako takové, ale šlo mu o to, aby v životě bylo konáno dobro, a toto poslání formuluje systematicky jako etiku úcty k životu. Hlavní myšlenkou se tak stává stejné prokazování úcty ke všemu životu jako životu vlastnímu. „*Je dobré chránit a milovat život, zlé je život ničit a zraňovat*“.⁶ Schweitzer považuje za správné, jestliže se tento postoj bude šířit dál. Pro pochopení vlastních myšlenek je předpokládáno osobní prožití, sblížení se s přírodou. Toto ale nelze brát jako závazek určité etiky. Aby se stala etika pro nás závaznou, musí prostoupit do naší mysli.

Za soudobého autora, který vysoce odborně formuluje etiku úcty k životu, se považuje americký filosof Paul Taylor. Ten se zabývá vztahy lidí k přírodnímu prostředí, k rostlinám a zvířatům, která se nacházejí v ekosystémech, a která nejsou zasažena lidskou rukou. Taylor přichází s pohledem na biocentrismus a vykládá jej na základě Kantových formálních zásad. Stanovuje zásady biocentrismu, který se zakládá na rovnoprávnosti všech životů na Zemi.

Hodnotu živočichů Taylor nachází v nich samotných tím, že vůbec jsou. Pro nás je samozřejmostí, že člověk má hodnoty sám o sobě, aniž by byl nějak prospěšný, ale toto platí i o všech ostatních bytostech. Aby nedošlo k negativnímu pochopení biocentrismu, kde je nadměrná láska k přírodě nebo vyzdvihování okolního života nad život lidský, přináší Paul Taylor čtyři teze, kterými vyjadřuje biocentrický postoj k světu.

První biocentrické přesvědčení: Člověk má stejné právo na své místo na Zemi, co si jeho bytí vyžaduje, jako kterýkoliv jiný živočišný druh, ovšem ne právo přednostní. Jsme výrazně odlišný živočišný druh, máme výrazné schopnosti a tudíž i odpovědnosti.⁷

Druhé biocentrické přesvědčení: Země je soustava vzájemných závislostí. Musíme

⁶KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. 2., přeprac.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 204 s. ISBN 80-85850-86-9, s. 88.

⁷KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. 2., přeprac.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 204 s. ISBN 80-85850-86-9, s. 92.

si uvědomit, že všechno naše konání je spjaté se vším ostatním. Vždy je zapotřebí mít dobrý důvod, než přispějí k zatížení života na Zemi.

Třetí biocentrické přesvědčení: Uznání každého člena biotického společenství už jen tím, že je, protože každá bytost má svůj vlastní smysl.

Poslední biocentrický závěr: Tento závěr vychází z předešlých tří přesvědčení. Představa o lidské nadřazenosti je jen výrazem lidského rasismu. Znaky odlišností a rozdílů mezi jednotlivými živočichy se nemůže považovat jako kritérium pro nadřazenost. Mohlo by se považovat jen to, co a kdo se více zaslouží o dobro všeho života na Zemi, ale i toto může být rozporuplné.

Paul Taylor přichází s biocentrismem jako s postojem, který vyjadřuje rovnoprávnost všech a všeho života a jejich odlišností na této Zemi. Nikdo nemá mít absolutní právo na uspokojení všech svých přání. Jednotliví členové biotopu nejsou stejní, ale dle biocentrismu jsou však všichni rovnoprávní.

2.3.2.2 EKOCENTRISMUS

Ekocentrismus, nebo-li etika Země se na rozdíl od biocentrismu nepotýká již jen s úctou k životu samému, ale jde tu již o úctu k předpokladům života, k celému společenství všeho života a k podmínkám jeho udržitelnosti.

Za zakladatele tohoto směru etiky je považován Aldo Leopold, jež vedl názor, že základní hodnotou je rovnováha celého ekosystému. Poselství jeho Etiky Země nejvýstižněji vyjadřuje výrok: *„Základní kámen, kterým musí být pohnuto, aby proces etiky začal, je prostě tento: přestat pojímat rozumné využívání Země jako čistě ekonomický problém. Zkoumejte každý problém z hlediska toho, co je eticky a esteticky správné, stejně jako z hlediska toho, co je ekonomicky výhodné. Určitá věc je správná, když směřuje k zachování celistvosti, stability a krásy biotického společenství. Směřuje-li jinam, je špatná.“*⁸

Ve srovnání s biocentrickou úctou k životu, která se zajímá o radost i utrpení jedinců, v této etice Země jde o celkovou rovnováhu všeho. Příkladem nám může být to, že nebudeme chránit přemnožený druh např. býložravce, ale je zapotřebí chránit často kruté dravce, kteří jsou na pokraji vyhynutí, protože tento druh nám zajišťuje rovnováhu

⁸MÁCHAL, Aleš. *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*.. Brno: Rozekvítek ve spolupráci s Lipkou – Domem ekologické výchovy, 2000. 205 s. ISBN 80-902954-0-1, s. 47.

v ekosystému. V ekocentrismu tak celek stojí nad individualitou.

2.3.2.3 ANTROPOCENTRISMUS

Antropocentrismus, nebo-li etika vznešeného lidství vychází z toho, že vznik představ, smyslu a všech hodnot se odvozuje od člověka. Člověk tedy může získat představu, že bude-li obklopen věcmi, které sám vytvořil, budou mít smysl jen pro něj. Toto vše je ale spojeno se ztrátou kontaktů s přírodou.

Antropocentrická ekologická etika se se svými argumenty opírá o právo všech lidí žít ve zdravé přírodě, či spíše „*ve zdravém životním prostředí*“.⁹

Antropocentrické představy vzniknou tam, kde člověk je zdrojem všech hodnot, věci se jeví jako bezduché, zvířata jsou brána jako věci a Bůh jako iluze.

Klíčovými postavami pro vznik antropocentrismu vystávají dva myslitelé: René Descartes a Immanuel Kant. Následující generace z Descartesova pojednání vyvodily, že příroda postrádá hodnoty a smysl, je to jen soubor věcí, které nabývají smyslu nebo hodnot až lidským jednáním. Zato druhý myslitel Immanuel Kant vidí základ všech hodnot a svobod v rozumu a toto si zasluhuje úctu. Člověk má rozum a svým rozumem chápe nejen přirozený, ale i morální zákon. Člověk by neměl týrat zvířata jen proto, že je to nevhodné pro rozumové bytosti a ne, že by měla zvířata nárok na ohled. Kdyby se k antropocentrismu vázaly jen tyto přístupy, které se rovnají kořistnictví, nezbývala by nám jiná možnost k záchraně Země, než tyto přístupy překonat.

Postupem času si lidé začínají všimnout, že svým vlivem na životní prostředí škodí nejen přírodě, ale i sami sobě. Ve jménu lidské budoucnosti nabírá antropocentrismus směr altruismu. Představitelem tohoto způsobu myšlení je anglický biolog Sir Charles Sherrington. Ten si klade za otázku, jak vstupuje hodnota do světa. Dle Scherringtona nemůžeme říci, že je příroda dobrá či zlá. Jediný, kdo může a je schopen vzájemné pomoci i sebeoběti je člověk, který má schopnost jednat pro dobro přírody. Ostatní bytosti nikdy nejednají pro dobro přírody, ale jen pro dobro své nebo svého druhu. Z tohoto pojetí Scherringtona nakonec vyplývá důležitý závěr, že antropocentrismus neznámá řídit se

⁹MÁCHAL, Aleš. *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*. Brno: Rozekvítek ve spolupráci s Lipkou – Domem ekologické výchovy, 2000. 205 s. ISBN 80-902954-0-1, s. 44.

přirozenými lidskými zájmy, nýbrž podřídít naše jednání lidským morálním kategoriím.¹⁰

2.3.2.4 TEOCENTRISMUS

Teocentrismus, nebo-li etika bázně boží vychází z přírody, její úcty a posvátnosti k božímu stvoření. Středem všeho má být pokora k přírodě, její prožitek a péče o ní. Tato etika předpokládá, že člověk se podřídí rytmu přírody. Neměl by být jejím pánem, ale spíše správcem, měl by přírodu jako takovou respektovat a chovat se k ní s úctou a boží pokorou.

Teocentrická etika je postavena na určitých prožitcích a objevech, které přesahují nad člověka a dávají tomu všemu nějaký smysl.

Ačkoliv příroda není centrem dění, jak si myslí ekocentričtí environmentální etikové, není centrem dění ani člověk. Jsme, řečeno slovy sv. Františka z Assisi s ostatní přírodou „*bratři pod jedním Otcem*“.¹¹

Člověk sám o sobě není narušitelem přírody tím, že je, ale až v důsledku určitého jednání k ní. Záleží tedy na něm, jaké možnosti využije k jednání a žití v souladu s přírodou.

2.3.2.5 EVOLUČNÍ ETIKA

Etika záchranného kruhu hledá odpověď na to, co s „*tím*“? Prvotní základ tomuto modelu položil Kenneth Boulding, když poukázal na bezmyšlenkovité plýtvání a téměř žádný vztah ke krajině, které označil jako vzor chování kovbojů. Ti táhli se svým stádem pohádkově úrodnou krajinou, ničili ji a devastovali. Tuto etiku nazval „*etikou kovbojskou*“.

Druhou nazval „*etiku kosmické lodi*“, jejíž podstatou je, že žijeme na kosmické lodi – tou je naše planeta. My musíme žít s tím, co si vytvoříme, nic nejde vyhodit a hned od začátku si musíme klást otázku, co uděláme s použitým výrobkem.

Na „*etiku kosmické lodi*“ později navazuje Garrett James Hardin. Poukazuje na to, že každá loď má kapitána a to Země nemá. Tím pádem postrádá společný řád. V návaznosti na toto přichází Hardin s výstižnou metaforou, kterou obohatil ekologické myšlení, s metaforou „*tragédie obecní pastviny*“. Touto metaforou vysvětluje, že k tomu, aby byl na planetě uchován život, i kulturní hodnoty je nezbytné drasticky omezit počet obyvatel. Proto také

¹⁰KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. 2., přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 204 s. ISBN 80-85850-86-9, s. 79

¹¹ŠMAJS, Josef, BINKA, Bohuslav a ROLNÝ, Ivo. *Etika, ekonomika, příroda*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 192 s. ISBN 978-80-247-4293-9, s. 119.

odmítá pomoc zemím třetího světa, která by nevedla k návratu udržitelnosti, a tvrdí, že každý zachráněný život znamená zbláznění příštích generací a Země jako celku.¹²

Hardinovou odpovědí na otázku, zda je tento přístup spravedlivý, je že život spravedlivý není. Bylo by třeba zajistit takovou vládu, která přestane zachraňovat životy a začne zachraňovat ekosystémy.

2.4 Ekologická krize

Označení „*ekologická krize*“ je svou podstatou uvědomění si, že v dnešní době nelze spoléhat na autoregulační schopnost přírody, tzn., že příroda si sama poradí a napraví naše jednání a možné chyby vůči ní. Bohužel, příroda se sama nezmění. Naše až bezohledné chování vůči ní nám již přestává procházet a tím tak dochází ke třem úrovním ekologického ohrožení.

Mezi první úroveň spadá zjevné poškození okolního životního prostředí. Toto poškození se promítá do našeho každodenního života, kdy příkladem nám mohou být časté problémy smogového ovzduší důsledkem přehnaného používání automobilů nebo průmyslové činnosti. Také zjevné a časté povodně jsou důsledkem našich zásahů do krajiny.

Druhá úroveň je globální. Ta je spojena s mezinárodními konferencemi a vědeckými setkáními, kde jsou řešeny otázky spojené s klimatickými změnami, které ohrožují předpoklady života.

Třetí úroveň je osobní, často přehlížená. Souvisí se vztahy mezi lidmi navzájem, ke svým bližním a k přírodě.

Pojem ekologická krize dle filosofa Rudolfa Kolářského vyjadřuje daleko závažnější situaci, kdy živé bytosti čelí bezprostřednímu ohrožení vlastní existence. A zatímco problém lze ještě řešit, v krizi je možné jediné obstát a tak ji překonat. Rudolf Kolářský sice upozorňuje, že ekologických krizí bylo v dějinách lidstva více, ale zároveň dodává, že ta současná se od nich kvalitativně liší, a to především tím, že má globální charakter a může tak být poslední krizí lidstva vůbec.¹³

¹²MÁČHAL, Aleš. *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*. Brno: Rozekvítek ve spolupráci s Lipkou – Domem ekologické výchovy, 2000. 205 s. ISBN 80-902954-0-1, s. 48.

¹³[Http://ekolist.cz/cz/kultura/clanky/ekologicka-krize-a-její-filosoficke-souvislosti](http://ekolist.cz/cz/kultura/clanky/ekologicka-krize-a-její-filosoficke-souvislosti) [26. 1. 2015]

2.5 Subjektivní strategie

Přístupy subjektivizujících strategií jsou zaměřeny na hledání příčin ekologické krize, kde je kladen důraz na postoje, cit a vnímání, které člověk koná vůči přírodě.

2.5.1 Hluboká ekologie

Tento termín poprvé použil v roce 1973 norský filosof Arne Naess. Dle něj se doposud řešili jen problémy způsobené lidským jednáním, nikoliv příčinami. Dosavadní ekologie se zabývala jen tou „povrchní“, nešla k jádru věci, proto jí Naess pojmenoval ekologií mělkou.

Tento přístup chtěl Naess změnit, šlo mu o to postavit ekologickou filosofii takovou, která se bude zabývat do hloubky věcí a otázkami představ a smyslu života. Je zde potřeba zkoumat i lidské postoje, které můžou mít za následek různé ekologické katastrofy.

Podle Naessových žáků Billa Davalla a George Sessionse znamená hluboká ekologie *„být upřímný vůči sobě samému a důsledně si objasňovat vlastní intuitivní postoje tak, aby se naše jednání zakládalo na jasných principech. Důsledkem je, že vědomě přijímáme zodpovědnost za své jednání, udržujeme sebedisciplínu a poctivě pracujeme v našem společenství.... Domníváme se, že lidé pociťují pěstování ekologického vědomí jako svoji životní potřebu, což je v souladu s potřebami planety. Hluboká ekologie znamená dále stále hlouběji zpytovat sebe sama, uvažovat o základních předpokladech světového názoru převládajícího v naší kultuře a zkoumat smysl a pravdivost našeho bytí. Svoje vědomí nezměníme jen tím, že budeme poslouchat druhé, musíme začít přímo konat.“*¹⁴

2.5.2 Hlubinná ekologie

Nebo-li ekologie hlubinného ztotožnění je dle Erazima Koháka odvozena od psychologie hlubinné, v níž Carl Gustav Jung pojednává o kolektivním vědomí a nevědomí. Kořenem ekologické krize je považováno naše odcizení od hlubin našeho přirozeného bytí, ke kterému dochází našim jednáním.

John Seed, aktivista, se pokouší hledat příčiny ekologické krize v odcizení od individuálního reflektivního sebevědomí a učení k navrácení k původní jednotě všeho života. Ve sborníku textů *„Myslet jako hora: Shromáždění všech bytostí“* je kladen důraz na duchovní poznání a prožívání, jako zásadní hodnota je vnímání citu a intuice. Svou strukturou připomíná

¹⁴MÁČHAL, Aleš. *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*. Brno: Rozekvítek ve spolupráci s Lipkou – Domem ekologické výchovy, 2000. 205 s. ISBN 80-902954-0-1, s. 49.

rituál, který má v účastnících probudit schopnost ztotožnit se s mimolidskými formami života a navození zážitku jednoty, který je východiskem pro praktickou ekologickou aktivitu.

2.5.3 Ekofeminismus

Je třetí proud „*subjektivizujícího*“ ekologického myšlení, problém se nenalézá ve všem lidském rozumu, ale je specifický pro ten mužský. Ekofeminismus vychází z feminismu, kdy feminismus je brán jako boj za osvobození žen z druhořadého postavení ve společnosti. Ono druhořadé postavení žen má i další význam, není to jen následek tradiční diskriminace a vykořisťování, ale výraz celkového pánského postoje v této společnosti.

Ekofeminismus chápe odcizení člověka jako odcizení naší mužské civilizace všemu, co je v nás ženské, jemné a co nás spojuje se Zemí.¹⁵

2.6 Objektivizující strategie

Objektivizující strategie jsou rozdílné od subjektivizujících tím, že se snaží pojmout problematiku ekologické krize z hlediska zákonitosti, které existují bez účasti lidského přičinění.

2.6.1 Hypotéza GAIA

Dle hypotézy, se kterou přichází James Lovelock jako s vědeckým výzkumem, je GAIA, matka Země, označována jako organismus všeho života. Lovelock dospěl ve svém závěru k tomu, že se Země chová jako organismus, který svou péčí zachovává celou soustavu života na Zemi. Lovelockovi nezáleží na lidech, ale na zdraví Gaie, aby celá tato soustava byla stabilní v souladu s krásnem a zdravým životem.

Gaia přinesla prostor pro vznik spoustě úvah a pocitů, které mají za následek zvyšování citlivosti a snad i lidskou pokoru vůči přírodě a celé planetě.

2.6.2 Příroda a lidský živočich

Představitelem, který se zasloužil o založení vědního oboru sociobiologie a přínos studií z tohoto oboru je Edward O. Wilson. Sociobiologie má snahu poznávat a předpovídat chování organismu, které se v průběhu času vyvíjí. To znamená, že zvířata se chovají tak, jak se ukázalo evolučně výhodné, což mimo jiné vyúsťuje ve vznik složitých forem chování

¹⁵MÁČHAL, Aleš. *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*. Brno: Rozekvítek ve spolupráci s Lipkou – Domem ekologické výchovy, 2000. 205 s. ISBN 80-902954-0-1, s. 48.

výhodných pro přežití.¹⁶

Wilson upozorňuje ve své knize „Rozmanitost života“ na to, že důsledkem lidských zásahů dochází k vymírání biologických druhů. Toto vymírání navíc probíhá mnohem rychleji, než je přirozené. Wilson dochází k závěru, budeme-li chtít zachránit život lidský i ten mimolidský, potom bychom se měli opřít o hlavní etickou zásadu a tou je prozíravost. Já jako člověk bych nikdy neměl vědomě dopustit, aby vyhynul jakýkoliv druh. Wilson dokládá, že změny, které člověk vnáší do systému života, jsou tak dalekosáhlé a hlavně tak prudké, že evoluční mechanismy je nemohou nahradit. Mají-li člověk a život přežít na této Zemi, člověk bude muset převzít odpovědnost za své jednání, kterou doposud přenechával přírodě a vědomě vytvořit způsoby pobývání.¹⁷

2.6.3 Systémová teorie v ekologické etice

Tato teorie představuje třetí pokus o objektivizaci v ekologii, která se snaží o vysvětlení ekologické krize tím, že se snaží vycházet z chování celých systémů.

Prostřednictvím studií manželů Meadowsových se do ekologické etiky dostává systémová teorie – Meze růstu. V této studii zpochybňují dogma pokroku za každou cenu. Najdeme zde jen pouhé konstatování, že plýtváním se připravujeme o zdroje surovin a tím je v ohrožení celkový růst, pokrok a rozvoj.

Systémová teorie vnáší jasné chápání toho, že soustava všeho živého od počátku je propojena se vším a pokud má naše společnost přežít, měla by si vytvořit takové podmínky pro soužití, aby to oběma stranám vyhovovalo. Systémové řešení připomíná do jisté míry takové řešení, kterým se zabývá ekonomická ekologie. Jde o snahu vytvořit společenství pro trvale udržitelný život a řešit následky svého jednání.

¹⁶<http://cs.wikipedia.org/wiki/Sociobiologie>, [10.1.2015]

¹⁷KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. 2., přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 204 s. ISBN 80-85850-86-9, s. 143.

3 Praktická část – Rok se Skřítkem Medovníčkem

Obr.1 – skřítek Medovníček

Postavu skřítků Medovnička jsem si půjčila z knížek od Jana Lebedy, který nám byl též inspirací pro vytvoření Školního vzdělávacího programu pro naši Mateřskou školu Pačejov. Skřítek Medovniček se s námi v naší třídě zabydlel. Společně s ním zažíváme různá dobrodružství, která nám pomáhají objevovat svět a s ním i spojené zákonitosti přírody, které k našemu životu patří. Hravou formou a prožitkem mají děti možnost proniknout do

tajů okolní přírody, poznat její proměny a naučit se v ní žít a přijímat jí takovou, jaká je.

Díky tomu, že je dětem umožněno vše si na vlastní „ruce osahat“, mohou se snáz vcítit do přírody, která je obklopuje a tím se naučit lépe a odpovědněji chovat se k ní.

Motto:

„Každé dítě by mělo mít svůj vlastní svět, kde jsou bábovičky z písku, luční kobylky, vodní brouci, pulci, žáby, motýli, lesní jahody, třešně, žaludy, kaštiny, lezení po stromech, brouzdání se potokem, lekníny, veverka, netopýři, včely, morčata, štěňata, strniště, smrkové šišky, oblázky, písek, hadi, borůvky a sršni a každé dítě, které o tento svět přijde, zároveň přijde i o nejlepší zdroj své výchovy.“

Luther Burbank, Zdokonalování lidské rostliny¹⁸

Skřítek Medovníček vítá děti již na začátku školního roku v mateřské škole. Je září, dozívají zbytky léta, přichází nové děti do naší školky a Medovníček se s těmito dětmi seznamuje. Postupně se kamarádí se všemi dětmi a začíná jeho čas, kdy pomůže nám paní učitelkám zasvětit děti do tajů přírody, která obklopuje v nemalé míře naši mateřskou školu.

Předškolní věk je nejvhodnější dobou, kdy dítě nejlépe vnímá okolní svět kolem sebe. Pokud dítěti umožníme poznávání tohoto světa, především pobytem na čerstvém vzduchu a v přírodě, můžeme říci, že u dítěte vytvoříme základ pro jeho budoucí život.

Odpovědné chování nemůžeme ovlivnit pouze předáváním určitých znalostí o životním prostředí. Toto chování je ovlivňováno celým komplexem vzájemně se propojujících specifických znalostí, postojů a dovedností, které se u dětí v různém období rozvíjejí a navazují na sebe.

Jak již bylo řečeno, pobyt na čerstvém vzduchu a v přírodě je velmi důležitý pro rozvoj dítěte. Environmentální činnosti, které by měly být realizovány a vedeny se snahou v přesah v odpovědné chování vůči přírodě, je nejlépe realizovat ve vnějším prostředí, tedy v přírodě.

¹⁸ http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0koln%C3%AD_zahrada#cite_ref-7, [18.1.2015]

Jak jsem se již zmínila, já mám tu výhodu, že pracuji a bydlím na vesnici a naše mateřská škola je obklopena rozmanitou přírodou. Tuto výhodu ráda a hojně využívám ke svým aktivitám, kdy s dětmi často vyrážíme na kratší i delší výpravy za poznáním. Spolupráce s rodiči mi to umožňuje a rodiče mi svým chováním a postojem vycházejí vstříc.

Poznámka k bezpečnosti a vybavení pro pobyt venku

Při pobytu venku máme s dětmi vytvořena pravidla, kterými se v přírodě řídíme. Jako učitelka bych měla předvídat různé situace, kterých bych se měla předem vyvarovat, ale rovněž by má předvídatost neměla vést k absolutní absenci dětského setkání s riziky a nástrahami přírody. Děti se s těmito riziky musí naučit pracovat a zvládat je. Dítě je vedeno k tomu, aby dokázalo zhodnotit své schopnosti a dovednosti a na základě toho se pouštělo do různých aktivit. Nikdy vzniklé situace nepodceňujeme, vždy je na místě hledat vhodná řešení.

Vybavení pro pobyt venku závisí vždy na počasí a činnosti, kterou budeme realizovat a její časové náročnosti. Paní učitelka by vždy měla zorganizovat činnost tak, aby rodiče dětí byli včas a dostatečně informováni o dění, které se chystá u jejich ratolestí v mateřské škole. Podle toho se s rodiči domlouvá na vybavení dítěte pro danou činnost.

Činnosti vhodné k utváření odpovědného chování vůči přírodě jsem rozdělila do šesti částí – voda, les, louka, odpady, zahrada v MŠ a zvířata okolo nás.

3.1 Voda

Voda je hlavní součást přírody. Tvoří nezbytnou podmínku pro uchování života na naší planetě. Pedagogicky a didakticky je vhodné usilovat o zvýšení povědomí dětí o tom, kde se vlastně voda bere, kam teče, kde je všude obsažena, zda je čistá či špinavá, dále zdůraznit důležitost šetření s vodou spojenou s jejím každodenním používáním a prospěšnost spojenou se zdravím člověka. Rovněž nelze zapomenout na koloběh vody v přírodě a seznámení se s ním, poznávání rostlin a živočichů žijících ve vodě a v blízkosti vodních toků. Při činnostech dochází k rozvoji pozorovacích a komunikativních dovedností, ale i hrubé a jemné motoriky.

3.1.1 Pozorování hladiny rybníka

Cíle: Pozorování procesů v přírodě

Místo a čas realizace: rybník Blýskota, celoročně

Pomůcky: klacíky, kamínky, kůra ze stromů

Realizace: Po svačině jdeme s dětmi k nedalekému rybníku, kde nás čeká ještě ne zcela napuštěný rybník po nedávném výlovu. Díky tomu máme možnost využít písčité pláže, kde si nasbíráme různě velké klacíky a kamínky. Postupným házením a pozorováním zjišťujeme různé velikosti kruhů, jejich intenzitu, trvání a zvuky po dopadu na vodní hladinu. Kůra ze stromů, která nám imituje plující lodičky se dětem velmi líbí. Třpytící se hladina nám připomíná název tohoto rybníku „Blýskota“. V dálce s dětmi pozorujeme odrážející se stromy na vodní hladině.

Otázky pro učitelku: Kam otekla voda, když se rybník vypouštěl? Odkud voda zase nateče? Proč se tak leskne? Proč kůra a klacíky plavou?

Informace pro učitelku: Důležité je dodržovat bezpečnost při házení kamínků a klacíků do vody, dávat pozor na bezpečnost dětí, aby nespadly do vody, nemáčely se nebo neporanily.

Obr.2 - kruhy na hladině rybníka

3.1.2 Co žije ve vodě

Cíle: Pozorování drobných živočichů a rostlin žijících v rybníku

Místo a čas realizace: rybník Blýskota, teplejší dny

Pomůcky: sítko, lupy, bílé papíry, číré sklenice, Atlas hmyzu

Realizace: jako prvotní motivaci jsem před odchodem na vycházku využila čtení a prohlížení atlasu hmyzu a internetových odkazů, kde jsme společně s dětmi hledaly hmyzí obyvatele rybníků. Děti jsou vybaveny holínkami, aby mohly jít i do vody. Děti si vyloví pomocí sítko z vody to, co se v rybníku právě nachází, poté si obsah sítko vyklepnou na bílý čistý papír a pomocí lupy zkoumají, co právě vylovily. Některé děti si nabírají do čířých sklenic vodu a pozorují život přímo ve vodě.

Otázky pro učitelku: Daří se dětem „ulovit“ něco zajímavého? Nebojí se stoupnout si v holínkách do vody? Umíme porovnávat a hledat ulovené živočichy v atlasu?

Informace pro učitelku: Důležitý je odhad vzdálenosti od břehu, kam až můžeme daleko zajít, dodržování bezpečné vzdálenosti, kde se dětem nejlépe pozoruje – ve sklenici nebo na bílém papíře, šetrné zacházení s chyceným hmyzem. Podařilo se nám ulovit bruslařku obecnou (vodoměrku), potápníka vroubeného, několik rostlin a úlomky škeble rybníčné.

Obr.3 - děti pomocí sítka loví to, co je ve vodě obsaženo

3.1.3 Bublinkování

Cíle: pozorování, pokusy, porovnávání

Místo a čas realizace: kdykoliv během roku, uvnitř mateřské školy

Pomůcky: sklenice, temperové barvy, voda, tekuté mýdlo, pro každé dítě brčko na foukání, bílá čtvrtka

Realizace: děti si postupně namíchají roztok, někteří ho obarví, jiní ponechají čistý, pomocí brčka foukají do roztoku, hlídají si hladinu a v okamžiku přetečení bublinek dítě obtiskne bublinky na bílou čtvrtku

Otázky pro učitelku: Dokáží děti intenzivně foukat? Proč některý roztok nepění? Dokáže si dítě uhlídat dobu vhodnou k obtisknutí?

Informace pro učitelku: Roztok může být namíchan různou intenzitou barevnosti nebo též nechat bezbarvý. Mýdlové bubliny jsou tvořeny z vnitřní i vnější strany mýdlovým filmem a molekulami vody uprostřed. Bubliny jsou různě velké, elastické a mají tvar koule. Po obtisknutí barevných bublin na bílou čtvrtku nám vznikne 3D efekt, se kterým po zaschnutí můžeme dále pracovat.

Obr.4 - bublinkování

3.1.4 Voda v naší mateřské škole

Cíle: pozorování, objevování, získávání znalostí, uvědomění si důležitosti vody pro nás

Místo a čas realizace: uvnitř a v blízkosti mateřské školy

Pomůcky: názorná exkurze

Realizace: společné pátrání po tom, odkud k nám voda do naší mateřské školy putuje, a naopak, kam po našem použití teče.

Otázky pro učitelku: Dokáží děti vodu šetrně používat a šetřit s ní? Je voda opravdu pro nás tak důležitá?

Informace pro učitelku: Děti chápou, že voda je důležitou součástí naší mateřské školy,

bez níž by naše mateřská škola nefungovala. Nejvíce je zajímavé, kam teče voda použitá-odpadní. Už i tak malé děti zajímá rozdíl mezi čistírnou odpadních vod a odpadní jímkou (septikem).

Druhý den pro mě bylo příjemným překvapením, že děti při volné hře v lese navázaly samy od sebe na odpadní vody a stavěním povrchových koryt a kanálů odváděly špinavou vodu ven z lesa.

3.1.5 Shrnutí

Činnosti spojené s vodou, které jsem vybrala pro děti, nám dávají prostor k utváření představ o tom, proč je voda pro nás důležitá, kde se bere a kam teče. Svou výchovou bychom měli děti učit, jak s vodou zacházet, abychom s ní uměli šetřit a zbytečně jsme jí neznečišťovali. Děti by si měly uvědomit, že čistá voda jako taková na naší planetě ubývá a do budoucna se k ní chovat tak, abychom o ní jako o nejdůležitější zdroj pro život nepřišli.

3.2 Les

Les a celý lesní ekosystém je tvořen souborem všech druhů rostlin, živočichů, hub a mikroorganismů, kteří zde žijí a v určité návaznosti mezi nimi existují vzájemné vztahy. Les je považován za „*plíce planety Země*“. Uvnitř lesa se vytváří specifické mikroklima a tím se udržuje stabilnější ovzduší.

Okolí mateřské školy je obklopeno rozmanitými lesy, co do velikosti a druhu. Tyto lesy nám dávají prostor a mnoho příležitostí k vyžití a poznávání. Tím, že les využíváme prakticky denně, bereme ho jako součást našeho života.

3.2.1 Naslouchání lesu

Cíle: Vedeme děti k tomu, aby se dokázaly soustředit, ztišit se a aby si uvědomily, že ony jsou pouze „*návštěvníky*,“ kteří budou-li chtít, budou vždy vítáni.

Místo a čas realizace: okolní lesy, celoročně

Pomůcky: žádné

Realizace: Vždy si s dětmi najdeme místo (např. na okraji lesa), posadíme se popř. dle možností a počásí si lehneme, ztišíme se, zavřeme oči a zaposloucháme se.... Po chvíli každé dítě postupně může říci, jaký zvuk ho upoutal – bzučení včel, zpívání ptáků, šumění lesa nebo v dálce např. zvuk vlaku. Vnímání zvuků se zavřenýma očima je tak jiné.

Otázky pro učitelku: Dokáží se děti soustředit na zvuky a tyto zvuky poznávat a popsat?

Informace pro učitelku: Děti svým klidným a soustředěným chováním zjistí, kolik se v lese nachází zvuků a ruchů, které jsou pro nás velice uklidňující. Tato aktivita dětem umožní více se sblížit s okolím a zažít harmonický soulad.

3.2.2 Domečky pro Skřítku Medovníčka a jeho kamarády

Cíle: Pohyb po nerovném terénu, komunikační dovednosti, manipulace s přírodními materiály

Místo a čas realizace: Les, během celého roku

Pomůcky: Přírodniny (klacíky, šišky, mech, kamínky,...)

Realizace: Stavění domečků pro skřítky je velmi oblíbenou činností dětí, při které je rozvíjena jejich neomezená fantazie. Děti domečky mohou stavět samostatně nebo se rozdělit do různě velkých skupinek. Děti používají výhradně přírodní materiály, které najdou v lese.

Otázky pro učitelku: Jsou děti schopni domluvit se, popř. si pomoci? Baví děti stavění domečků? Nedělá dětem problém orientovat se v terénu? Neničí dítě chráněné druhy rostlin?

Informace pro učitelku: Před začátkem hry si s dětmi stanovíme hranice, kam až mohou samostatně jít, pravidla, co mohou trhat, aby neutrhly chráněnou rostlinu. Společně si stanovíme čas, který budeme mít na stavbu domečku, tuto dobu průběžně hlídáme a sdělujeme ji dětem. Závěrem si všechny domečky prohlédneme a povídáme si o nich.

Obr. 5 - domeček pro Skřítku Medovníčka

3.2.3 Odborná přednáška o lese

Cíle: Naučit děti soustředit se na výklad, vědět něco nového a zajímavého

Místo a čas realizace: Les, jaro až podzim

Pomůcky: žádné

Realizace: Odborný výklad pracovníka Lesní správy, který formou zábavných her a praktických ukázek a příkladů přizpůsobených pro předškolní věk přiblížil dětem, jak to chodí v lesním ekosystému, děti se dozvěděly základní informace o stromech, rostlinách a živočiších, kteří jsou jeho nedílnou součástí.

Otázky pro učitelku: Dokáží děti udržet pozornost? Budou spolupracovat? Bude je to zajímat a bavit?

Informace pro učitelku: Pro pracovníka Lesní správy máme připraveny otázky na to, co nás zajímá, děti jsou předem seznámeny s programem a zároveň velmi natěšeny na „něco nového“.

3.2.4 Poznáváme houby

Cíle: Hledat, poznávat, přiřazovat a rozlišovat různé druhy hub, spolupracovat s ostatními

Místo a čas realizace: Les, podzim

Pomůcky: Atlasy hub, čistá voda na umytí rukou

Realizace: Společně s dětmi máme určeny hranice, kde mohou hledat houby, nasbírané je nosí na určené místo, kde je později třídí a pomocí atlasu přirovnávají a určují. Všechny děti jsou předem seznámeny s riziky spojené se sběrem plodů a hub v lese

Otázky pro učitelku: Můžeme sbírat větší množství hub? Dokáží děti dodržet bezpečnost? Zvládnou třídění a přiřazování hub dle druhů (jedlé, nejedlé)?

Informace pro učitelku: Děti se učí poznávat jedlé a nejedlé houby, přiřazovat je, třídít, při hledání hub spolu spolupracují, pomáhají si, zjišťují, jaké množství hub se dá najít na malém kousku území a v krátkém časovém úseku.

Obr. 6 - velké množství hub, které děti našly v krátkém časovém úseku

3.2.5 Kdo bydlí ve starém ztrouchnivělém kmeni?

Cíle: Pozorování.

Místo a čas realizace: Les, uvnitř mateřské školy, zimní období

Pomůcky: staré ztrouchnivělé dřevo nalezené v lese

Realizace: Děti staré pařezy a ztrouchnivělé stromy fascinují. Dokáží do nich za pomoci klacíků i jiných materiálů donekonečna dloubat a kutat.

Otázky pro učitelku: Myslíte si, že tam uvnitř někdo bydlí? Chcete to zjistit? A myslíte si, že si můžeme vzít tento kus dřeva s sebou do školky?

Informace pro učitelku: Děti pozorováním zjišťují, že i ve starém kusu dřeva mohou žít nějaké živočichové. Při čekání a pozorování se tímto děti učí trpělivosti.

3.2.6 Shrnutí

Činnosti a aktivity spojené s lesem, které jsou uskutečňovány s dětmi, nám všem dávají prostor k utváření vlastního chování vůči lesu a všemu živému, co k němu patří. Díky odborné přednášce se děti dozvídají základní zákonitosti lesa a s ním spojený život v lese. Proč se má les obnovovat a co je jeho hlavním účelem. Zábavnou formou, řízenými i volnými činnostmi dochází u dětí k utváření pozitivního vztahu k lesu a všemu žijícímu okolo něj.

3.3 Louka

Loukou je všeobecně nazývána určitá zemědělská kultura, která je tvořena společenstvím různých druhů trav, rostlin, bylin. Louku si můžeme vytvořit uměle nebo je její vznik přirozený. Louky se využívají k různým účelům, jako pastviny nebo jako zdroje k pozdějšímu využití – sušení sena. Louky v blízkosti mateřské školy jsou velice významným zdrojem pozorování, kdy louky jako takové skýtají nepřehledné množství druhů rostlin a živočichů, především potom hmyzu.

3.3.1 Co roste a žije na louce?

Cíle: Rozvoj u dětského vztahu k všemu živému, pozorování, spolupráce, vnímání smysly

Místo a čas realizace: Louka, nejlépe květen, červen

Pomůcky: Atlasy rostlin a živočichů, určovací klíče, lupa, popř. sítky na motýly

Realizace: Na louce, kde se pokoušíme najít různé neznámé rostliny a živočichy, které se pokoušíme pojmenovat pomocí atlasu nebo určovacího klíče. Některé rostliny si můžeme vzít do školky, kde si je vylisujeme, a poslouží nám pro další činnosti.

Otázky pro učitelku: Je louka pro děti bezpečná? Dokáží děti určovat rostliny a živočichy dle atlasů a určovacích klíčů? Neublíží živočichům při jejich manipulaci s nimi? Mohou trhat všechny rostliny, které se jim zachce?

Informace pro učitelku: Děti znají velké množství rostlin, pokud ne, velmi rychle si je vyhledají pomocí určovacího klíče, třídí rostliny dle barvy, vůně, zkouší určovat léčivé byliny. Neodolají ochutnávání šťovíku. K různému druhu hmyzu se chovají velmi šetrně a opatrně.

Obr. 7 - děti společně hledají různé druhy rostlin a živočichů

3.3.2 Artefietika

Cíle: podporovat u dětí vnímání, zklidnění, zamyšlení, uvolnění, tvořivost, neverbální komunikaci

Pomůcky: štětce, barvy, čtvrtky, velký papír

Realizace: Louka, třída

Otázky pro učitelku: Dokáží se děti uvolnit? Zvládnou mezi sebou komunikaci beze slov? Dokáží se vcítit do příběhu?

Informace pro učitelku: Každé dítě je osobnost, záleží na jedinci a jeho schopnostech prožívání a cítění. Podporování neverbální komunikace a její pochopení bude nadále podporováno.

3.3.2.1 Příběh

Ležím v měkké trávě, která je posázena žlutými dukátky a pomalu se mi zavírají oči. Nemyslím v tu chvíli vůbec na nic, jen začínám vnímat zvuky, které vydávají obyvatelé „Pampeliškového království,“ do kterého se nám právě otevírá brána. Královna pampeliška nám kráčí naproti a vystavuje na obdiv svůj nádherný žlutý květ, nevinný, zlatý a zářivý, jako květnové sluníčko. Tento květ nás bude provázet celým královstvím, potkáme tam různé druhy motýlků, broučků a včelky, které mají plné ruce práce. Vnímám kolem sebe život těch nejmenších, kteří nejsou skoro vidět, cítím sluníčko, které příjemně hřeje, a z dálky ke mně doléhají zvuky ptáků, kteří krouží nad vodní hladinou. Je mi krásně a vím, že to není jen sen, že je to skutečnost a já mám to štěstí, že tu mohu být a vnímat to krásno okolo mě....

Obr.8 – „Pampeliškové království“

Druhý den si ve školce připomeneme zážitky z předešlého dne, spolu s dětmi si je povíme, na chvíli se zamyslíme a ležící na koberci se zavřenýma očima ještě jednou navštívíme naše království.... Po chvíli se mlčky přesuneme ke stolečkům a přeneseme naše zážitky pomocí barev a štětců na čtvrtku. Konečnou fází je vytvoření dvou zcela originálních výtvorů, spojených z jednotlivých výkresů.

3.3.3 Shrnutí

Cílem těchto činností je představa vytvořit u dětí pocit příjemného naplnění, ke kterému dochází při prožití hezkých a klidných chvil. Spolu s příběhem děti prožijí pomocí všech smyslů různé pocity, které nám může rozkvetlá louka nabídnout. Znovuvybavením všeho si děti tyto pocity postupně uvědomují a pravděpodobněji se tak uchovávají v jejich povědomí.

3.4 Odpady

Co je odpadem? Otázku, kterou můžeme položit dětem již předškolního věku. A ti nám odpoví, že jsou to věci, které jsou na vyhození, které již nepotřebujeme. Ano, mají pravdu, odpadem je určitá věc, které se člověk zbavuje nebo má úmysl či povinnost se jí zbavit.

Odpady lze dělit z různých hledisek, na nebezpečné, ostatní, pevné, kapalné atd. S vyprodukovaným odpadem je třeba nějakým způsobem naložit dle toho, o jaký odpad se jedná. V mateřské škole by učitelka měla zjistit, kam putuje odpad z mateřské školy a seznámit s tím děti popř. jejich rodiče a podle toho s odpady zacházet a učit tomuto zacházení i děti.

3.4.1 Třídíme odpad, sbíráme hliník, plastová víčka a elektroodpad

Cíle: Naučit děti rozpoznávání odpadu a jeho základní třídění, učíme děti prosociálnosti

Místo a čas realizace: Mateřská škola, celoročně

Pomůcky: naučné kontejnery, znovupoužitelné vaky, nádoby na elektroodpad

Realizace: V naší mateřské škole se s dětmi v průběhu roku učíme třídít odpad. Sbíráme hliník, který nosí děti z domovů a který nám vždy na začátku června pracovníci obce odvezou do výkupny a přivezou utržené peníze. Není jich mnoho, v porovnání s objemem hliníku, ale vždy se hodí na nějakou drobnou radost ve formě sladké odměny pro děti a několika hraček. Plastová víčka sbíráme jako pomoc pro děti, které to potřebují a na které je vyhlášena sbírka (naposledy pro nemocnou Terezku a její nový kočárek). Nyní hledáme vhodného kandidáta, kterému tyto víčka věnujeme. Naše mateřská škola je zapojena do projektu „Zelená škola,“ projekt je zaměřen na sběr baterií a elektroodpadu ve školách. Tento projekt je tvořen na podporu uvědomělého chování a základem pro vytvoření ekologického citění.

Otázky pro učitelku: Probudíme v dětech prosociální chování? Zvládnou rozpoznávat druh odpadu? Zaujmeme děti?

Informace pro učitelku: Děti baví třídít odpad, znají, který odpad do jakého kontejneru patří, nosí hliník z domova, plastová víčka a různé použité baterie a drobný elektroodpad. Nezřídka jsou rodiče dětmi poučovány, že toto nepatří tam, ale jinam.

Obr. 9 – výsledek půlročního poctivého sbírání hliníku

3.4.2 Pokus s odpady

Cíle: Zjistit, jaké odpady „zmizí“ a které nám „zůstanou“ a co s nimi. Uvědomit si, že ne vše, co vyhodíme, zmizí. A proč?

Místo a čas realizace: zahrada v MŠ, podzim a jaro

Pomůcky: motyka, různé druhy odpadů (sklenice, pomerančová kůra, hliníková plechovka, papírový ubrousek, slupka od jablka, plastový kelímek, hroznové víno, papírový karton

Realizace: Každý rok na podzim, na odlehlejší místo v zahradě MŠ, zakopáváme dětmi vybraný odpad z běžného denního používání. Vždy si napíšeme seznam věcí a po šesti až sedmi měsících, když tyto věci vykopeme, zjišťujeme dle napsaného seznamu, které věci nám zůstaly a které nám „zmizely.“ Děti postupně zjišťují, proč tyto věci zmizely.

Otázky pro učitelku: Dokáží si děti i bez seznamu věcí napsaném na papíře vzpomenout, které tyto věci jsme zakopávali a které z nich nám zmizely? Dokáží vysvětlit, kde ony věci jsou? A proč tu zůstaly tyto?

Informace pro učitelku: Děti i přes dlouhý časový odstup si společně vzpomněly na

všechny napsané věci a pomalu společně s paní učitelkou našly řešení na otázku, kde jsou zmizelé věci.

Obr.10 - po vykopání

3.4.3 Výroba vlastního papíru

Cíle: První pokus o výrobu vlastního papíru, zapojení do procesu výroby všechny děti, uvědomění si, že lze využít staré použité noviny a papíry na další použití

Místo a čas realizace: Uvnitř MŠ, kdykoliv během roku

Pomůcky: Staré noviny a papír, vodu, hlubší nádobu, ponorný mixér, síto, temperové barvy, staré lžíce, štětce

Realizace: Den předem děti natrhají na co nejmenší kousky staré noviny a papír, společně je zalijeme vodou a necháme do druhého dne máčet. Druhý den tuto nevábně vyhlížející hmotu paní učitelka rozmixuje ponorným mixérem. Poté již děti nanášejí kašovitou hmotu na síta a pomocí lžíce ji roztírají. Necháme uschnout, po uschnutí děti tento papír barví různými barvami.

Otázky pro učitelku: Bude děti trhání papíru bavit? Nebudou se stranit nevábné hmoty? Povede se nám vyrobit papír?

Informace pro učitelku: Děti chápou, že lze vyrobit nový papír ze starého, tato činnost děti baví, při příštím opakování lze použít vylisované květiny nebo semínka.

Obr.11 - vlastní vyrobený a obarvený papír

3.4.4 Shrnutí

Činnost spojená se sběrem plastových víček v dětech probouzí prosociální chování, kdy si děti uvědomují, že pomoc druhému je samozřejmostí. Praktickými ukázkami zakopáváním odpadků děti zjišťují, proč bychom měli odpad třídit a ne jen tak vyhazovat. Toto by mělo být již dnes samozřejmostí, bohužel, se tomu stále ještě běžně neděje. Pokus o vlastnoruční výrobu papíru dělá dětem obrovskou radost, uvědomují si složitý proces, který je vyvinutý při výrobě papíru, na který kreslí a tímto se učí papírem šetřit.

3.5 Zahrada v MŠ

Zahrady v mateřských školách jsou důležitou součástí všestranného rozvoje dítěte předškolního věku. Tyto zahrady by měly být uzpůsobeny k různým aktivitám, ne jen těm pohybovým. Pokud pomíneme činnosti pohybové a environmentální, zahrada může sloužit i pro další činnosti jako jsou vyprávění, čtení, odpočinek, ale i svačina či odpolední spánek.

Každá zahrada v mateřské škole musí být oplocena. Jedná se hlavně o bezpečí dětí. Dítě se

nemůže ztratit nebo svévolně opustit školní zahradu. Plot slouží i k ochraně před vnikem „nevítaných návštěvníků“ jako třeba psů.

Základem každé zahrady v mateřské škole je její rozmanitost a pestrost, na zahradě nestačí mít jen nějaké pískoviště a hrací prvky (skluzavka, kolotoč, houpačka, průlezka), ale i různá zákoutí, kameny a stromy, které budou vytvářet originalitu dané mateřské školy.

3.5.1 Uspávání a probouzení zahrady

Cíle: Uvědomění si střídání ročních období, uvědomění si, že k zahradě patří práce, že to není jen prostor, kde je pískoviště a hračky, ale i místo pro různé živočichy a rostliny

Místo a čas realizace: Podzim, jaro

Pomůcky: Děti vlastnoručně vyrobení broučci, Morana, hrábě na úklid

Realizace: Každoročně na podzim s dětmi zamykáme zahradu, kdy do shrabaného listí (děti se podílejí) schováme broučky a jakoby je uložíme k zimnímu spánku. Celá zahrada se poklidí a shrabe se spadané listí. Na jaře probouzíme zahradu ze zimního spánku, probudíme broučky, odneseme Moranu ven ze ves a tím vyženeme zimu od nás pryč.

Otázky pro učitelku: Zapojí se děti do úklidu zahrady? Bude je tato činnost bavit? Těší se na jaro?

Informace pro učitelku: Děti se bez problémů zapojují do činností spojených s úklidem zahrady, tyto činnosti je baví, chápou spojitost úklidu s úpravou zahrady a vytvářením hezkého a útulného prostředí.

Obr.12 - hrabání listů a úklid zahrady

3.5.2 Naše zahrádka

Cíle: Pokusit se vytvořit u dětí odpovědné chování, trpělivost a pracovitost

Místo a čas realizace: Zahrada v MŠ, jaro až podzim

Pomůcky: Různé sazeničky rostlin, semínka, motyčky, kropáč

Realizace: Z bazénků, které kdysi sloužily k osvěžení dětí v letních měsících a které dnes z hygienických důvodů nelze použít, jsme si vytvořily zasypáním kvalitní zeminou malé záhonky, o které se s dětmi staráme. Na jaře děti sází předpěstované sazeničky kyticek a zeleniny, sejí semínka bylinek a celkově se starají o celý náš záhonek – zalévají a vytrhávají plevel. O to větší radost mají, když jim květiny rozkvetou nebo mohou ochutnat vlastnoručně vypěstovanou okurku. Před zimou záhonky děti přikrývají chvojnám, aby jim mráz nezničil rostlinky trvalky.

Otázky pro učitelku: Bude děti práce bavit? Naučí se trpělivosti při starání se o záhonek? Odolají pokušení utrhnout si květinu nebo okurku?

Informace pro učitelku: Děti se velmi odpovědně starají o zahrádku, odolávají utrhnout kytičky, okurky sklízíme společně a i je společně ochutnáváme. Spontánně samy zalévají záhonek a vytrhávají plevel.

Obr.13 - sázíme

3.5.3 Shrnutí

Činnosti, které jsou dětem nabízeny v tomto projektu, dětem umožňují uvědomit si změny, které provází roční období, na podzim jde o úklid zahrady, uspávání broučků a na jaře přivítání jara tím, že odnášíme Moranu za ves a vyháníme zimu pryč. Vytvořením malých záhonků je dětem umožněno pozorování růstu rostlin, péče o ně a nakonec i sklizeň bylinek a zeleniny. Děti si uvědomují důležitost vyvinutí „pracovní činnosti“ k tomu, aby si vytvořily příjemné prostředí okolo nich a toto prostředí takto udržely.

3.6 Zvířata

Pojmem „zvíře“ je označován obvykle jakýkoliv živočich, vyjma člověka. Z filozofického hlediska je zvíře označováno jako živá bytost, která není ani člověkem ba ani božstvem. Za posledních několik let dochází u nás k velké změně v postoji ke zvířatům a v chápání zvířat jako partnera. Zvířata nám mohou umožnit znovu nalézt cestu zpět od prohlubujícího se odcizování člověka přírodě.

3.6.1 Náš králík Amálka

Cíle: Naučit děti seznamovat se s naším kamarádem, postupně se o něj starat, uspokojovat jeho základní potřeby

Místo a čas realizace: Mateřská škola, celoročně

Pomůcky: Vše, co králík ke svému životu potřebuje (jídlo, pití, podestýlku, klec, chovatelskou příručku, popř. informace od chovatele)

Realizace: Tato myšlenka mít menší zvíře v mateřské škole v nás učitelkách dřímala již delší dobu. Nejdříve jsme se ale ujistily, zda nějaké dítě nemá alergii, toto by mohla být jedna z překážek v uskutečnění naší myšlenky. Zrealizovat nám jí pomohl jeden rodič, když nám nabídl, zda bychom nechtěly do školky zakrslého králíka. Po zjištění, že náš králík je králičí slečna, vybraly děti jméno Amálka. Postupně je dětem kromě hlazení a chování umožněno se o Amálku starat – krmit ji, napájet, ale i vyklízet a čistit její klec. Některé děti si ještě netroufnou, ale mnohé se s chutí zhostí práce a Amálka má klec čistou za chvíli.

Otázky pro učitelku: Nebudou se děti zprvu Amálky bát? Nepřejde je jejich prvotní nadšení péče o Amálku? Zajistíme jí dostatečnou péči?

Informace pro učitelku: Amálka se s dětmi velice dobře sžila, děti jí berou jako součást kolektivu ve třídě, umí se o ni postarat, nebojí se jí, neubližují jí. Máme vytvořena pravidla, kdy každé dítě má právo na Amálku a Amálka na něj, děti je dodržují a střídají se o péči i možnost pohlazení.

Obr.14 - krmení Amálky

3.6.2 Zvířata v okolí naší MŠ

Cíle: Umožnit dětem lépe a blíže poznat zvířata, které žijí v okolí jejich MŠ, umožnit dětem přímý kontakt s nimi, učit děti pomáhat zvířatům, starat se o ně, pozorovat je

Místo a čas realizace: Blízké okolí naší MŠ, celoročně

Pomůcky: Usušené pečivo, kaštiny, žaludy, kukuřice

Realizace: Děti po dohodě s místním chovatelem mají možnost kdykoliv navštívit jeho ovce, kozy a koně Žolíka, se všemi těmito domácími zvířaty děti zažívají přímý kontakt – dotyk s nimi a navíc mají možnost vidět jejich život zblízka. Děti mají možnost pozorovat růst a vývoj od jehňátek a kůzlátek až po dospělé jedince. Volné pozorování různých živočichů v travě a v lese u dětí podněcuje jejich přirozenou zvědavost a rovněž rozšiřuje jejich znalost, tuto si ověří v pozdějším hledání a určování druhů dle klíče a atlasu. Na podzim s dětmi sbíráme kaštiny a žaludy, které usušíme, v zimním období nosíme do krmelce k přikrmování lesní zvěře.

Otázky pro učitelku: Dokáže paní učitelka zajistit bezpečnost dětí? Nebudou se děti zvířat bát? Podaří se dětem navázat vztah ke zvířatům?

Informace pro učitelku: Většina dětí se bez sebemenších problémů sžívá se zvířaty, nebojí se jich, jen pár dětí si drží prozatím odstup a ze zvířat má respekt. I těmto dětem postupně

umožníme najít cestu se ke zvířatům více přiblížit. Do činnosti sběru kaštanů a žaludů se s vervou zapojují všechny děti. Děti mají dobrý pocit z toho, že zvířátkům mohou v zimě pomoci s jejich obživou.

Obr.15 - ovce a kozy nedaleko naší MŠ

3.6.3 Výlety za zvířátky

Cíle: Umožnit dětem pozorování co nejvíce druhů zvířat na jednom místě, v jakých podmínkách žijí, co k životu potřebují.

Místo a čas realizace: ZOO, celoročně

Pomůcky: Vše, co je na celodenní výlet třeba

Realizace: Výlet do ZOO do Plzně, výlet do ZOO Hluboká nad Vltavou a výlet do Přírodovědné stanice v Horažďovicích

Otázky pro učitelku: Zvládnou děti cestu vlakem a autobusem? Budou dodržovat společně dohodnutá pravidla? Budou děti výlety za zvířátky bavit?

Informace pro učitelku: Děti jsou z výletů nadšené, získaly mnoho užitečných informací o zvířátkách, děti měly možnost zvířata pozorovat a některých zvířat se i osobně dotknout.

Obr.16 - žirafy v plzeňské ZOO

Obr.17 - medvědi v ZOO v Hluboké nad Vltavou

3.6.4 Shrnutí

Zvířata jsou všeobecně u dětí velmi oblíbená a jsou nedílnou součástí jejich poznávání. Zvířata mohou děti přirozeným způsobem provázet ve výchovně-vzdělávacím procesu. Aniž si to děti v této mateřské škole uvědomují, mají obrovské štěstí a výhodu v tom, že mohou být v každodenním přímém kontaktu s těmito živými tvory. Děti si uvědomují, že zvířátka nejsou jen na mazlení a k užitku, ale provází je i spousta práce s nimi spojená. Děti také ví, že musí nést odpovědnost za závazky, které si pořizují.

4 Závěr

V úvodu si práce stanovila za cíl na základě studia postihnout pojem ekologické etiky a s ní související ekologické odpovědnosti a tuto teoreticky popsat a zpracovat praktické nápady environmentálně-výchovných projektů, které lze realizovat v mateřské škole. Tyto projekty si kladou za cíl seznámit děti s přírodou a pomocí tohoto seznámení k ní získat respekt a úctu. Jen díky úctě k přírodě se ji děti mohou naučit mít rádi a tímto se stát ekologicky odpovědnými občany.

V první části práce popisuje různé přístupy k environmentální výchově a rozebírá pojem ekologické etiky. Ekologická etika je vlastním základem pojmu ekologické odpovědnosti, proto bylo nutné se zabývat v teoretické části zejména pochopením a přístupy k ekologické etice. Na základě této teoretické stati byla zpracována praktická část, která se snaží na příkladech postihnout různé metody a formy environmentální výchovy v MŠ s tím aspektem, aby v dětech probouzely další zájem o přírodu. Díky zájmu a znalosti přírody by děti měly získat respekt a úctu k přírodě a z těchto vlastností bude možné v dalších stupních vzdělávání vychovat člověka ekologicky odpovědného.

Práce neaspiruje na to být návodem k výchově ekologicky odpovědných občanů již na úrovni žáků mateřské školy. Z výše uvedeného je patrné, že prvky ekologické etiky a ekologické odpovědnosti lze vštěpovat až osobám, které přírodu poznaly a mají k ní vztah, a to zejména vztah úcty a respektu. Závěrem je proto možné říci, že výchova k ekologické odpovědnosti přichází skrze poznání přírody a pochopení jejího vlivu. Výchovu k ekologické odpovědnosti lze zdárně v mateřské škole nastartovat a probudit v dětech základní prvky environmentální výchovy a výchovy k lásce a respektu přírody.

Už děti v mateřské škole jsou vnímavé vůči svému okolí a lze jim proto na příkladech ukázat co všechno znamená příroda a svět kolem nás a jak se chovat jeden k druhému a k okolním věcem tak, aby byla zachována přírodní rovnováha. Nelze však říci, že dítě, které toto pochopí je ekologicky odpovědné. Na tento start musí navazovat další rozvoj tohoto poznávání a formování postojů, ke kterému je vhodná základní škola. Je také jasné, že když se s dětmi v tomto směru nebude dále pracovat, nepovede ani tato výchova k pochopení a uvědomění si vlastní ekologické odpovědnosti.

Praktická část záměrně obsahuje průřez různých aktivit a v tomto smyslu lze spatřovat skutečný přínos práce, neboť se může jednat o příručku metod a forem práce s dětmi v přírodě. Zároveň jsou tyto projekty zpracovány tak, aby nechávaly možnost dalšího dotvoření nebo obměny pro podmínky jednotlivých mateřských škol nebo věkových skupin.

5 Použité zdroje

5.1 Seznam použité literatury

ADAMOVSká, Marie. *Děti a ekologie, aneb, Návštěva z planety Gya*. Praha: Rotag, 2006. 51 s. Preventivní výchova. ISBN 80-903175-8-8.

BINKA, Bohuslav. *Environmentální etika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 157 s. Svět environmentálních souvislostí. ISBN 978-80-210-4594-1.

BRANIŠ, Martin. *Základy ekologie a ochrany životního prostředí: učebnice pro střední školy*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Informatorium, 2004. 203 s. ISBN 80-7333-024-5.

ČERVINKA, Pavel a kol. *Ekologie a životní prostředí: učebnice pro střední a odborné školy a učiliště*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2005. 118 s. ISBN 80-86034-63-1.

ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. Brno: Paido, 2007. 116 s. ISBN 978-80-7315-147-8.

HEDERER, Josef. *Životní prostředí a výchova*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. 51 s. Výchova dětí od 3 do 8 let. ISBN 80-85282-88-7.

HEDERER, Josef a SCHMIDBAUER, Hildegard. *Les a praktická ekologická výchova v mateřských školách*. 1. vyd. Praha: Pražské ekologické centrum, 1996. 112 s. ISBN 80-901377-0-9.

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. *Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Josef Raabe, 2010. 148 s. Nahlízet – nacházet. ISBN 978-80-86307-95-4

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina a KAPUCIÁNOVÁ, Magdaléna. *Činnosti venku a v přírodě v předškolním vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Raabe, 2013. 141 s. Komplexní metodiky jednotlivých oblastí předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-7496-071-0.

KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. 2., přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 204 s. ISBN 80-85850-86-9.

MÁCHAL, Aleš, VLAŠÍN, Mojmír a SMOLÍKOVÁ, Dagmar. *Desatero domácí ekologie*. Brno: Rozekvítek, 2002. 159 s. ISBN 80-86626-01-6.

NAESS, Arne. *Ekologie, pospolitost a životní styl: Náčrt ekosofie*. 1. vyd. Praha: Abies, 1996. 310 s. ISBN 80-88699-09-6.

ONDOK, Josef Petr. *Člověk a příroda: hledání etického vztahu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. 110 s. Studie Teologické fakulty Jihočeské univerzity, sv. 4. Studium, sv. 108. ISBN 80-7192-239-0.

SKÝBOVÁ, Marie. *Etika a příroda: proč brát morální ohledy na přírodu?*. Červený kostelec: Pavel Mervart, 2011. 193 s. ISBN 978-80-87378-80-9.

SOKOLNÍČKOVÁ, Zdenka. *Člověk v pokorném závazku vůči světu: studie z ekologické etiky*. Červený kostelec: Pavel Mervart, 2012. 246 s. ISBN 978-80-7465-042-0.

ŠMAJS, Josef, BINKA, Bohuslav a ROLNÝ, Ivo. *Etika, ekonomika, příroda*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 192 s. ISBN 978-80-247-42993-9.

5.2 Webové stránky

<http://www.babyweb.cz/děti-laska-k-prirode-tipy-na-hry-v-pliskanici-i-vedru>, [15.1.2015]

<http://www.envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/article/view/71/html> 71, [10.2.2015]

<http://www.naucnastezka.cz/clanek.asp?id=165clanek=ENVIRONMENT%C1LN%CD...>, [20.2.2015]

http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0koln%C3%AD_zahrada#cite_ref-7, [20.2.2015]

5.3 Články

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina, 2009. Všichni potřebujeme mít kontakt s přírodou. *Informatorium*, Portál, 9/2009, ISSN 1210-7506

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina, 2014. Environmentální etika v předškolním vzdělávání. *Poradce ředitelky mateřské školy*, Forum s. r. o., 2/2014, ISSN 1804-9745

TĚTHALOVÁ, Marie, 2013. Vztah k přírodě rozvíjíme u dětí už odmala. *Informatorium*, Portál, 5/2013, ISSN 1210-7506